ונמלך ומצאו בן עירו ואמר שמך כשמי ושם אשתך כשם אשתי פסול לגרש בו הכי השתא התם [א] וכתב לה כתיב בעינן כתיבה לשמה הכא [ב] ועשה לה כתיב בעינן עשייה לשמה עשייה דידה מחיקה היא א"ר אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא [א] יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים על טהור טמא ומראה לו פנים תנא לא ר"מ שמו אלא רבי נהוראי [ב] שמו ולמה נקרא שמו ר"מ שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה [ג] ולא [ד] נהוראי שמו אלא רבי נחמיה שמו ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה אמר רבי [ט] האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה [א] ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדדנא טפי דכתיב [ג] והיו עיניך רואות את מוריך א"ר אבהו א"ר יוחנן תלמיד היה לו לר"מ וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה תנא תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים [ה] אמר [ג] רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאין ממית ומרבה טומאה לא כ"ש ולא היא מעשה קוץ בעלמא קעביד א"ר אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו [א] [ו] יצאה בת קול ואמרה [ז] אלו ואלו דברי אלהים חיים הן והלכה כב"ה וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן כאותה ששנינו [ח] מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית [ב] שמאי פוסלין וב"ה מכשירין אמרו ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורנית ומצאוהו יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית אמרו להן בית שמאי (אי) [י] משם ראיה אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו [י] וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו וכל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו [כ] וכל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני שעה שעה עומדת לו ת"ר שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש [ד] במעשיו:

מתני' [ט] [ג] הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבנה של שלשה טפחים דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו [ה] רחבה כדי לקבל אריח [ד] ובריאה כדי לקבל אריח רבי יהודה אומר רחבה אף על פי שאין בריאה היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת [י] כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח:

גמ'

רש"י

ונמלך. וחזר בו מלגרש אותה: פסול. אלמא וכתב לה משמע לשמה הכי נמי כתיב ועשה לה משמע לשמה: התם כתיב לה. לגבי כתיבה: הכא. כתיב לה לגבי עשייה עשייה היינו מחיקה: על סוף דעתו. לא יכלו להבין באיזה דבריו נכונים ובאיזה אין דבריו נכונים שהיה נותן דעת [ט] מיושב והגון על אין הלכה כהלכה: דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. כשלמדתי לפניו ישבתי בשורה של אחריו: נחש שממית. אדם ובהמה ומביא טומאה בעולם: טהור. כשמת דהא שמונה שרצים כתיבי: הכי גרסינן מעשה קוץ בעלמא קעביד: עלובין. סבלנין: ושונין דבריהן ודברי ב"ש. כשהיו ב"ש מביאין ראיה לדבריהם מן התורה וב"ה מביאין ראיה ממקרא אחר היו ב"ה דורשין את המקרא של ב"ש למה בא ולא היה קל בעיניהם כאותה ששנינו במסכת ברכות (ד' י:) ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר בשכבך ובקומך בשעה שדרך בני אדם שוכבין ובשעה שדרך בני אדם עומדין: שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן. דקאמרי להו מעשה שהלכו זקני ב"ש והדר זקני ב"ה: הדוחק את השעה. מתיגע להעשיר ולהתגדל ורואה שאינו מצליח ואעפ"כ חוזר והולך למרחקים ומכניס עצמו לגבוהות: שעה עומדת לו. לאחר זמן עתידה לעמוד לו שעה מצלחת: יפשפש מעשיו. שעשה כבר ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב: ימשמש במעשיו. כגון אם בא מצוה לידו יחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ולא יניח (א) לעשותה בשביל ההפסד שהרי שכרה עתיד לבוא ואם באת לידו עבירה יחשב שכרו שמשתכר בה עכשיו כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו [כ]: מתני' רחבה כדי לקבל אריח. שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין: והאריח חצי לבנה של ג' טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב: דייה לקורה ברוחב טפח כדי לקבל אריח זה ברחבו. ובגמרא פריך טפח ומחצה בעי: היתה של קש כו'. רבי יהודה קאמר לה: עקומה. שאין אריח יכול לעמוד עליה: עגולה. ואין אריח יכול לעמוד עליה אבל עבה היא שאם תחלק יהא רחבה טפח: רואין אותה כאלו היא (ג) מרובעת. נפסלת או חלוקה: ואי זו היא מדת עגולה להכשיר כל שיש בהיקפה ג' טפחים. שצריכה חוט ארוך ג' טפחים להקיפה סביב בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק:

תוספות

עשייה דידה מחיקה היא. ואם תאמר אם כן למה אין מוחקין לה מן התורה ואומר ר"י משום דכתיב וכתב את האלות האלה דבעינן שתהא כתיבה לשם אלה: שיודע לטהר את השרץ. תימה מאי חריפות הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאתו בהדיא ואומר רבינו תם דלענין טומאת נבילות איירי שלא יטמא כזית ממנו במשא דהא כתיב [ל] או בנבלת חיה ושרץ אע"פ שרוחש הוי בכלל חיה כמו נחש דדרשינן בסנהדרין בפרק ארבע מיתות (ד' נט:) ובכל חיה הרומשת זה נחש ויליף רבינא ק"ו מנחש דילא מכלל נבלת חיה דממעט ליה בתורת כהנים מטומאת נבילות מוכל הולך על גחון וכי מסיק ולא היא וסותר הקל ואומר מ"מ אתי במה מצינו שפיר מנחש דלא הוי בכלל חיה ה"נ כל שרצים שרוחשין לא הוו בכלל חיה ולא מצא ר"י בתורת כהנים שממעט בשום מקום [מ] נחש מטומאת נבילות ועוד קשיא לר"י דבהדיא ממעט בת"כ [נ] כל שרצים מטומאת נבילות דקתני התם היא מטמאה במשא ואין שרצים מטמאים במשא יכול ומה בהמה שלא עשה הכתוב דמה כבשרה מטמאה במשא שרץ שעשה דמו כבשרו אינו דין שיטמא במשא ת"ל היא ולא שרץ ומיהו י"ל אע"ג דאיכא מיעוטה עביד נמי ק"ו אבל קשיא היכי אתי רבינא לבטל הק"ו שבתורת כהנים ואי לאו דאיכא מיעוטא בהדיא אדרבה הוה עבדינן ק"ו דתורת כהנים ועוד דעל ק"ו דרבינא איכא למיפרך מה לנחש שכן טהור אפילו במגע בכעדשה [ס]: נוח לו לאדם שלא נברא. והא דאמרינן בפ"ק דע"ג (ד' ה.) בואו ונחזיק טובה לאבותינו שאילמלי [ע] הן לא חטאו לא באנו לעולם הא מפרש התם אימא כמי שלא באנו לעולם א"נ הכא איירי בסתם בני אדם אבל צדיק אשריו ואשרי דורו:

ובלבד

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ט:

עו ב מיי' פ"ו מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלד סעיף ד:

עז ג ד מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה יג סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף יז:

רבינו חננאל

למוחקה. א"ר (חנינא) [חמא] בר חנינא גלוי וידוע מפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא עמדו חביריו על סוף דעתו שהיה מראה כאילו מטמא את הטהור ומראה לו פנים וכו' ור' מייאשא היה שמו ולמה נקרא שמו ר' מאיר שהיה מאיר פנים בהלכה. וכן ר' אלעזר בן ערך נקרא ר' נהוראי. אמר רב האי דעדיפנא מחבריי דחזיתיה לר' מאיר לאחוריה. פי' שהייתי קטן ולא הגעתי לישב בשורה שלפניו אלא הייתי יושב בשורה שלאחריו. ואילו הייתי זוכה לישב לפניו הוינא עדיף טפי. שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך. ותלמיד היה לו לר' מאיר וסומכוס שמו שהיה ר"מ אומר על כל דבר טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל טהרה מ"ח טעמי טהרה. תנא תלמיד וותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ מק"נ טעמים אמר רבינא אני אדון ואטהרנו מה נחש שממית וכו': שלש שנים חלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו יצתה בת קול ואמרה הללו והללו דברי אלהים חיים הן אלא שהלכה כב"ה ומפני מה זכו להיות הלכה כמותן מפני שנוחין בהלכה ועלובין הן ושונין דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן. דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית כו'. ללמדך שכל המשפיל עצמו הקב"ה [מגביהו] וכל המגביה עצמו [הקב"ה] מנמיכו. וכל המחזר אחר השררה השררה בורחת ממנו. וכל הבורח ממנה היא מחזרת אחריו. וכל הדוחק את השעה שעה דוחקתו והנדחה מפני השעה שעה עומדת לו. ת"ר שנתים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה ובסוף נמנו וגמרו נוח לו למי שלא נברא. פי' מי שנכנס בצורך העולם יותר ממי

רב נסים גאון

תלמיד אחד היה לו לר' מאיר וסומכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה. ישנו בפרק ארבעה ראשי שנים הם (ר"ה כא) כשהזכיר ר' אבהו (תהלים יב) כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים אמרו פליגי בה רב ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו לו למשה בסיני חסר א' שנאמר (שם ח) ותחסרהו מעט מאלהים לפי שפירש מזוקק שבעתים שבעה כפולים שבעה פעמים שיעלה חשבונם מ"ט ויהיה פירוש ותחסרהו מעט בשביל האחד שחסר מן הנ' ובתלמוד סנהדרין דבני מערבא (פרק ד הלכה ב) גרסי' כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור רבא בר מריה בשם ר' יצחק נתן לו הקב"ה למשה את התורה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא דכתיב (שיר השירים ב) ודגלו עלי אהבה שלמה אמרו ודגלו עלי אהבה פירו' ודגלו בגימטריא מ"ט וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים: כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה שעה עומדת לו. מרבה ורב יוסף ותמצא פירושו בסוף מס' ברכות:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לקמן נג.], ב) שבת קמו: ע"ש, ג) [סנהדרין יז. ושם איתא רב], ד) [גיטין ו:], ה) ברכות יא. סוכה ג. ז: כח., ו) [שבת כט: וש"נ], ז) [עי' לקמן נד. ובנדרים נה.], ח) [ברכות סד.], ט) ב"ב ג:, י) [לקמן עו. סוכה ז: ב"ב יד: אהלות פי"ב מ"ו], כ) עי' אבות פ"ב מ"א, ל) ויקרא ה ב. ועי' רש"ש, מ) עי' יפה עינים (בסוף המסכת), נ) שמיני פרשתא י ה"ג, ס) [ועי' תוס' סנהדרין יז. ד"ה שיודע].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ימשמש וכו' ולא יניח מלעשותה: (ב) ד"ה רואין אותה כאילו היא חלוקה או נפסלת ומרובעת[ס] הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' אמר רבינא אני אדון ואטהרנו. עי' תשובת רמ"א סי' קז: שם יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים. עי' רש"י כתובות דף נז ע"א ד"ה הא קמ"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן. כ"ב עי' פירושו בינין שמועה דף כט ע"ב ודף פה ע"ב ועי' גם בריטב"א כאן:

תורה אור השלם

א) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: [דברים כד, א]

ב) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: [במדבר ה, ל]

ג) וְנָתַן לָכֶם אֲדֹנָי לֶחֶם צָר וּמַיִם לָחַץ וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ: [ישעיה ל, כ]

ליקוטי רש"י

בן עירו. ששמו כשמו והוא מאותה העיר. שמך כשמי וכו'. ובני עיר אחת אנחנו וגט זה ראוי לי תניהו לי ואגרש בו את אשתי. פסול לגרש בו. דדרשינן לה לשמה דכתיב וכתב לה ספר כריתות והכא נמי כתיב ועשה לה הכהן [סוטה כ:]. והיו עיניך רואות את מוריך. כילד למדו ישראל תורה שבעל פה כנכנס אהרן וישב לפני משה כדכתיב והיו עיניך רואות את מוריך וכן כולם בשעת שמועתן כולן יושבין לפניו [לקמן נד:]. ומה נחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאת נבילות וטומאת מת בעולם הרי הוא טהור כשהוא מת שאינו בכלל שמונה שרצים. ולא היא. לאו קל וחומר הוא דאין זה חומר אם הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין ומרבין טומאה והן טהורין [סנהדרין יז:]. בת קול. כאדם המכה בפטיש וקול ההברה נשמע למרחוק [איוב ד, טז]. מידה הממונה על כך [סוטה לג.]. אלו ואלו דברי אלהים חיים. כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר טעמא אין כאן שקר כל חד וחד סברא דידיה קאמר מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה בענייכא אחרינא ואיכא למימר אלו ואלו דברי אלהים חיים הם זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים בשינוי מועט [כתובות נז.]. משם ראיה. בתמיה [סוכה כח.]. לא קיימת וכו'. וכי היכי דעשה כדברי ב"ה לא עשה ולא כלום לדברי ב"ש אף העושה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ה [ברכות יא.]. הדוחק את השעה. כגון אבשלום שבקש למלוך בחזקה [שם סד.]. הקורה שאמרו. לענין הכשר מבוי [ב"ב ג:]. ובריאה כדי לקבל אריח. כשאינה רחבה ד' קאמר [לעיל ג.]. כל שיש בהיקיפו וכו'. דכתיב (דה"ב ד) ים שעשה שלמה עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב לעשר אמות רוחב שלשים אמה היקף [סוכה ז:].

הגהות וציונים

א] שם העצם (גליון). בכת"י ובכמה דפו"י הגירסא אלא **ר' מיישא** שמו, והמהרש"ל (דפו"ר) הגיה כלפנינו וכתב ע"ז שגי' זו עיקר, ועי' ספר היוחסין ובתורת חיים ובסדר הדורות ערך רב נהוראי: ב] בכת"י ובדפו"ר (וכ"ה בשבת) ולא **רבי** נהוראי שמו (וכן להלן בסמוך). לא קאי על ר"מ אלא על רבי נהוראי המוזכר בתלמוד (גליון): ג] [בתוספות דמנחות קד ע"א ד"ה מודיינא כתבו דאית דגרסי **רב**] (גליון), כ"ה בכת"י ובדפו"י והמהרש"ל (דפו"ר) הגיה כלפנינו **רבי** (ויפה הגיה עי' תוס' במנחות שם ובתוס' רי"ד מהדורא תליתאה [ויש ט"ס בדבריו וכצ"ל "רבי גרסינן ולא רב שרבי היה תלמידו של ר"מ ולא רב"], דק"ס, וע"ע מהרש"ל ב"ב נא ע"ב): ד] [פי' ימשמש מעיקרא שיהא זהיר מהחטא או אם חטא יפשפש מעשיו ויחזור בתשובה, ערוך ערך פשפש א'] (גליון): ה] ס"א **לארכו** (גליון), כ"ה במשניות ועי' תוי"ט ומלאכת שלמה וביד דוד [מובא בממ"נ] וברש"ש: ו] בדפו"ר (וכ"ה ברש"י שבע"י) שהיה נותן **טעם** מיושב והגון: ז] [**שאלמלא** צ"ל, עי' תוס' מגילה דף כא ע"א ד"ה אלמלא] (גליון), כ"ה באמת בדפו"י אלא ששם הנוסח "שאלמלא הם לא באנו לעולם", אבל לפי הנוסח שלפנינו שהוסיף מהרש"ל (בדפו"ר, ע"פ הגמ' בע"ז שם) תיבות "לא חטאו" נראה דאדרבה צ"ל כלפנינו "שאילמלי" (עי' היטב בתוס' שם במגילה): ח] מגיה נוסח דפו"י (שהיה לפניו ולפני המהרש"ל) "כאילו היא נפסלת או חלוקה ומרובעת", ומהרש"ל הגיה כלפנינו (וכן הוסיף שהד"א עם הדיבור הבא):

גמ׳ [א] טפח טפח ומחצה בעי כיון דרחב לקבל טפח אידך חצי טפח מלבין ליה בטינא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא וקיימא אמר רבה בר רב הונא קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח [א] ומעמידי קורה אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח [א] ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח אמר רב ששת [ב] הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת והגביה מן הקרקע שלשה קורה אין כאן מחיצה אין כאן קורה אין כאן דהא מיכסיא מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה [ה] ת"ר [ג] קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה [ד] וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו [ו] פחות משלשה אין צריך להביא קורה אחרת שלשה צריך להביא קורה אחרת [ג] רבן שמעון בן גמליאל אומר פחות מד׳ אין צריך להביא קורה אחרת ארבע [ד] צריך להביא קורה אחרת [ה] וכן ב׳ קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת רשב"ג אומר אם מקבלות אריח לארכו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת היו אחת למעלה ואחת למטה ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר [ו] רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ׳ אמה ותחתונה למטה מעשרה אמר אביי ר׳ יוסי בר׳ יהודה סבר לה כאבוה בחדא ופליג עליה בחדא סבר לה כאבוה בחדא דאית ליה רואין ופליג עליה בחדא דאילו ר׳ יהודה סבר [ג] למעלה מעשרים ור׳ יוסי ברבי יהודה סבר בתוך כ׳ אין למעלה מכ׳ לא: ר׳ יהודה אומר רחבה אע"פ שאינה בריאה: מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה א"ל אתנייה רחבה ובריאה והאמר ר׳ אילעאי אמר רב [ז] רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה רחבה ארבעה שאני: היתה של קש כו׳: מאי קמ"ל דאמרינן רואין היינו הך מהו דתימא במינה אמרינן שלא במינה לא אמרינן קמ"ל: עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה: פשיטא קמ"ל כדרבי זירא דאמר ר׳ זירא [ח] היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה רואין כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה שלשה אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת הא נמי פשיטא היא בתוך מבוי ועקמומיתה חוץ למבוי איצטריכא ליה מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאמשוכי בתרה קמ"ל: [ט] עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת: הא תו למה לי סיפא איצטריכא ליה כל שיש בהיקיפו ג׳ טפחים יש בו רחב טפח מנא הני מילי א"ר יוחנן אמר קרא [א] ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב והא איכא שפתו אמר רב פפא שפתו שפת פרח שושן כתיב ביה דכתיב [ב] ועביו טפח ושפתו (א) כמעשה כוס פרח שושן אלפים בת יכיל והאיכא משהו [ד] כי קא חשיב מגואי קא חשיב תניא [ה] רבי חייא ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה מכדי מקוה כמה הוי ארבעים סאה כדתניא [ג] ורחץ (את [י] בשרו) במים

רש"י

גמ׳ מלבין לה. לקורה בטינא ממרח בטיט בשיפוע מלא אצבע מכאן וכנגדו מכאן ומשוה אותה לקורה. מלבין לשון לבנים: ומעמידי הקורה. אם הניחה על גבי יתידות אין צריכין שיהו בריאין לקבל קורה ואריח אלא לקבל קורה לבד דהא לא יהבי אריח עלה ובקורה הוא דבעינן קביעות כי היכי דתיהוי היכר מעליא אבל מעמידיה לא תלי היכירא בדידהו: אחד זה ואחד זה. קורה בעינן [ו] בריאות לאריח ומעמידיה בעו בריאות לקורה ואריח: מחצלת. להיות מחיצה לייפות כח התירו: שהגדיים בוקעין בה. הואיל וגובהה שלשה הויא מחיצה תלויה ואינה מתרת: המתאימות. שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים: אחת למעלה ואחת למטה. ובין שתיהם כדי לקבל אריח [ז] זו אצל זו אלא שאחת מעמידים [שלה] גבוהים משל חברתה וגבוהים [ח] ממנה: רואין את העליונה כו׳. עד שיהא זו אצל זו בשוה: למעלה מעשרים אמה. מן הקרקע דאין שם הכשר קורה: ולא תחתונה למטה מי׳. סמוך לקרקע: דאית ליה רואין. (ב) נמי כאבוה דאמר במתני׳ רואין אותה כאילו היא של מתכת: היינו הך. דתנא ברישא רחבה אע"פ שאינה בריאה [ט] ולמה לי תו היתה של קש דאינה בריאה רואין אותה כאילו היא של מתכת: בריאה במינה אמרינן. שרגיל להיות באותו המין בריאה כגון קורה של עץ כי אינה בריאה נמי אמרינן רואין כאילו היא בריאה אבל של קש ושל קנים דאין בריאה במינה אימא לא אמרינן רואין: פשיטא. דהכא נמי אמרינן רואין דמאי שנא הא מדרישא: משפתו עד שפתו. חלל שלו לבד עובי דופנותיו עשר אמות וכתיב וקו שלשים באמה יסוב אותו אלמא לכל אמה רוחב בעיגולא איכא שלש אמות היקף: והאיכא עובי שפתו. דהוה עודף על י׳ של חלל ואפילו הכי וקו שלשים הוא דבעי ותו לא: פרח שושן. דק מאד כפרח שושן זו: ועביו טפח. בשולי דפנותיו [י] מלמטה אבל מלמעלה דק מאד כמעשה שפת כוס פרח שושן: מגוואי קא חשיב. קרא להוא קו ל׳ להיקף דגואי חשיב ליה שאין עובי שפתו מוקף בו אלא קו שלשים הוא מקיף חלל שלשים [כ]: מקוה טהרה. ארבעים סאה: במים

תוספות

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים. בפ׳ הישן (סוכה כב.) פריך מהכא למאן דאמר כל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבוט רמי ומשני תריץ הכי ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ׳ אלא בתוך כ׳ ותחתונה סמוכה לה בפחות משלשה וקשה דאדפריך מר׳ יוסי בר׳ יהודה לסייעין מדרבנן דלית להו רואין ואומר ר"י דטעמי׳ דרבנן לאו משום דלית להו חבוט רמי בפחות מטפח אלא משום דבעי קורה ראויה לקבל אריח ופסלי קורה הנופלת ברוח [ז] ושתי קורות המתאימות אפילו בפחות משלשה משום דבעי קורה ראויה לקבל אריח: אתנייה רחבה ובריאה. פירש רשב"ם ואין מחלוקת בדבר וקשה דאם יש למחוק כל בבא דרואין אלא נראה שהיה א) מהפך דברי רבי יהודה לרבנן וא"ת מאי פריך מרבי אילעאי דילמא כרבנן ס"ל וי"ל דלא מתוקם מילתיה כרבנן דהא רחבה ארבעה קאמ׳ ולרבנן דיה שתהא רחבה טפח ואפילו אינה בריאה אלא על כרחך כדרבי יהודה וס"ד דקים ליה לר׳ אילעאי דר׳ יהודה בעי רחבה ד׳ אבל אין צריך שתהא בריאה ומשני רחבה ארבעה שאני אבל ברחבה טפח בעי ר׳ יהודה שתהא בריאה ב) ומיהו קשיא כיון דגס דברי רבנן מהפך הוה ליה (ג) למימר מילתיה ארבנן ולמימר אתנייה רחבה אע"פ שאינה בריאה במילתייהו דרבנן ונראה לרבינו תם דרב יהודה מתני ליה אמילתיה דרבנן ואמר ליה רב אתנייה רחבה ובריאה כמו במתני׳ אלא שהש"ס המתין לסדר הגמרא זו עד שסיים פלוגתייהו והשתא פריך מר׳ אלעאי דמסתמא הוי כרבנן ולפי זה יש להוכיח דאין הלכה כרב דקאמר לעיל (ד׳ יא.) אתנייה צריך למעט דהמשנה לא נשנית כמו שהגיה וכאן נשנית כמו שהגיה וכן פסקו הגאונים וה"ג: והאיכא משהו. משמע שהחשבון מלומלם וכן בפ"ק דב"ב (ד׳ יד:) גבי שני טפחים שנשתיירו בארון ששם ספר תורה מונח שהיא בהיקפה ששה טפחים ופריך כיון דלאמצעיתו נגלל נפיש ליה משני טפחים וכן בתר הכי דמשני בספר דעזרה לתחלתו נגלל ופריך אכתי תרי בתרי היכי יתיב משמע דמלומלם לגמרי וקשיא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות: כמה

עין משפט נר מצוה

עח א טוש"ע א"ח סי׳ שס סעיף יח:
[א] [מיי׳ שם]:
עט ב מיי׳ שם הלכה כג טוש"ע שם סעיף כד:
פ ג ד מיי׳ שם הלכה כד טוש"ע שם סעיף כא:
פא ה מיי׳ שם הלכה כה טוש"ע שם סעי׳ כב:
פב ו מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף כג:
פג ז [עיין מ"מ בפי"ז הלכה יג] שם סעיף יז:
פד ח מיי׳ שם הלכה כו טוש"ע שם סעיף כ:
פה ט מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף יט:

רבינו חננאל

שנברא ועכשיו שנברא ימשמש במעשיו ואמרי לה יפשפש במעשיו: מתני׳ הקורה שאמרו רחבה כו׳. כיון שנתפרש במשנה כי שיעור קורה כדי לקבל אריח שהיא חצי לבנה של ג׳ טפחים נמצא האריח טפח ומחצה. למה שנינו דיה לקורה טפח. טפח ומחצה בעי כשיעור אריח. ומשנינן כי משוי האריח על הקורה מעדיף אצבע בגודל מיכן וכמותו מצד אחר ממלאהו בטיט ועומד. פי׳ בריאה חזקה. ואמר רב חסדא אחד הקורה ואחד מעמיד הקורה כנגד כותלי המבוי צריכין להיות בריאין כדי לקבל קורה ואריח שעליה. שמועה דרב ששת פשוטה היא. ת"ר קורה היוצאת מכותל צפוני ואינה נוגעת בכותל דרומי שיש כנגדו אלא יש ביניהן ריוח וכן ב׳ קורות אחת יוצאה מכותל צפוני ואחת יוצאה מכותל דרומי ואין מגיעות הקורות [זא"ז] אלא יש ריוח ביניהן. אם אותו הריוח פחות מג׳ טפחים כלבוד דמי וא"צ קורה אחרת (אלא) [אבל] אם אותו הריוח ג׳ טפחים צריך קורה אחרת למלאות הריוח ההוא. רשב"ג אומר ד׳ טפחים צריך להביא קורה אחרת פחות מד׳ אין צריך דסבר כל פחות מד׳ טפחים כלבוד דמי וכן ב׳ קורות דקות משוכות ע"ג המבוי שאין אחת מהן בריאה לקבל אריח לארכו ג׳ טפחים [פחות מג׳] אין צריך להביא קורה אחרת כו׳. היו ב׳ קורות אחת למעלה ואחת למטה ממנה ואין אחת מהן בריאה [כדי] לקבל אריח ר׳ יוסי אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה. פי׳ חבוט רמי ורואין את התחתונה כאילו היא למעלה. פי׳ אמרינן גוד אסיק מחיצתא. ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ׳ אמה שיצאה מתורת פתחו של היכל ולא תהיה עוד התחתונה למטה מעשרה טפחים שיצאת מתורת מחיצה. אמר אביי ר׳ יוסי סבר לה כר׳ יהודה אבוה בחדא דאית ליה רואין. פי׳ א) פצימין שרואין בהן. ופליג על אבוה בחדא. דאילו לר׳ יהודה אפילו הקורה אם היא נתונה למעלה מעשרים מכשיר. ר"י אמר רחבה אע"פ שאינה בריאה. אמר רבינא לא היא אלא [בעינן] בריאה. אלא אם רחבה הקורה ד׳ טפחים אינה צריכה בריאה. היתה של קש או של קנים מהו דתימא רואין אותה כאילו היא של קש אמיץ וחזק שהוא מינו אמרינן אבל בדבר שאינו מינו לא קמ"ל רואין אותה כאילו היא של מתכת עקומה כו׳ זירא דאמר הקורה במבוי ועקמומיתה חוץ למבוי היא בתוך עשרים ועקמימותה למעלה ב) (מי׳ טפחים) ועקמומיתה למטה מי׳ טפחים רואין כל שאילו תינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה ג׳ אמרינן כלבוד דמי ואין צריך קורה אחרת כו׳: פיסקא כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח מנא לן א"ר יוחנן דאמר קרא ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה (היינו עשר אמות ועוד. ופירק מגוואי חשיב). פי׳ רוחב חלל הים עשר באמה רחבו והיקיפו שלשים באמה ואקשינן והא איכא עובי השפתים שנמצא הים עשר אמות ועוד. ופירק מגוואי חשיב. פי׳ רוחב חלל הים עשר באמה וכן מדת היקף סביבותיו מבפנים הוא מחשב שנמצא ברוחב עשרה להיקף. איבעית אימא שפתו דק היה

חשק שלמה על רבינו חננאל א) [אלו ג׳ תיבות פלימין שרואין בהן הם משוללי הבנה וצ"ע]. ב) [נ"ל למעלה מעשרים היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה וכו׳].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) סוכה יח. כב. [תוספ׳ פ"א], ב) [לעיל ט.], ג) [שם וש"נ], ד) לעיל ג., ה) [פסחים קט:], ו) [עי׳ פסחים קט.], ז) עי׳ לעיל ג ע"א.

תוספות ישנים

א) והר"ס בשם ה"ר אביגדור הגיה דלא קאי לא ארבנן ולא אר׳ יהודה אלא רב יהודה הוי מתני לחייא כרי׳ דרב דהכי הלכתא דלא בעי׳ בריאה כר׳ יהודה וא"ל אתניי׳ רחבה כו׳ דהלכתא רחבה ובריאה כרבנן ופריך והא"ר אילעאי אמר רב דהלכתא רחבה ד׳ אע"פ כו׳:

ב) ועי"ל דאדרב יהודה פריך מר׳ אילעאי אמר רב דמסתמא רב יהודה ידע כל דברי רב לפי שהיה תלמידו וא"כ הויא מילתא דרב כמאן אתי׳ דלרבנן לא צריך ולרבי יהודה בעינן בריאה ומשני דרחבה [ד׳] שאני ומודה ר׳ יהודה דלא בעינן בריאה ואתי כר׳ יהודה:

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ כמעשה שפת כוס פרח: (ב) רש"י ד"ה דאית ליה רואין כאבוה דאמר כנ"ל ותיבת "נמי" נמחק: (ג) תוס׳ ד"ה אתנייה וכו׳ מהפך הוה ליה לאסוקי ארבנן מילתייהו ולמימר אתנייה:

תורה אור השלם

א) וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד שְׂפָתוֹ עָגֹל סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָו שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב: [מלכים א׳ ז, כג]

ב) וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל: [מלכים א׳ ז, כו]

ג) וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זֶרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: [ויקרא טו, טז]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

רב נסים גאון

דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה. עיקר בירור זה בתוספת׳ כלאים (פ"ג) והיא הברייתא האמורה בזה הפרק הבא לפנינו (דף טז) כל שהוא פחות מג׳ צריך שלא יהא בין זה לזה ג׳ שלא יזדקר הגדי בבת ראש וכבר בירנוהו בפרק הזורק במסכת שבת: אמר אביי ר׳ יוסי בר׳ יהודה סבר לה כאבוה בחדא היא שאמר במשנה היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת ור׳ יוסי בנו השוה עמו בזה הדבר כמו שהזכיר בזו הברייתא בכאן ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה ברואין השוו שניהן ובגובה המבוי יתר מכ׳ אמה היתה חלוקה ביניהן שר׳ יוסי היה סובר צריך למעט כי כן אמר ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ׳ אמה ור׳ יהודה אביו היה מכשיר במבוי שגבוה למעלה מכ׳ אמה כדתנן (ריש מסכתא) מבוי שגבוה למעלה מכ׳ אמה ימעט ור׳ יהודה אומר אינו צריך ולפי דעתו אפי׳ עליונה למעלה מעשרים אמה רואין אותה כאילו היא למטה:

הגהות וציונים

א] בכת"י ודפו"ר נוסף דייה לקורה שתהא רחבה טפח, טפח ומחצה בעי: ב] נדצ"ל ארבעה (טפחים, וכ"ה בסוכה ובכת"י): ג] בכת"י ודפו"ר דאילו ר"י סבר אפילו למעלה מעשרים (כלומר דמכשיר קורה למעלה מכ׳ במתני׳ דריש פרקין): ד] בכת"י נוסף אלא כי קא חשיב (וכ"ה נכון, דק"ס): ה] [צ"ל תני רבי חייא] (גליון) כ"ה בכת"י ובכל הדפו"י ונשתבש בדפוסים המאוחרים (דק"ס): ו] צ"ל קורה בעיא בריאות דאריח (כ"ה כהוגן בכת"י ובדפו"ר, ובשאר דפו"י "בעי" ופשטו ליה אח"כ בטעות, דק"ס): ז] "ובין שתיהם כדי לקבל אריח" ליתא בכת"י ובדפו"ר ואולי צ"ל אחת למעלה ואחת למטה. זו אצל זו ובין שתיהם כדי לקבל אריח אלא שאחת וכו׳: ח] צ"ל משל חברתה א"כ היא גבוהה ממנה, כ"ה ברש"י שברי"ף ועי׳ הלשון בפי׳ רבינו יהונתן (מנחם משיב נפש), ועי׳ חכמת מנוח בילקו"מ: ט] בדפו"ר נוסף דרואין כאילו היא בריאה ולמה לי תו וכו׳: י] בדפו"ר בשוליו ובדפנותיו (וכ"ה ישר מאד, דק"ס), ועי׳ ליקוטי רש"י: כ] צ"ל אלא קו שלשים היה מקיף חלל של ים (כ"ה בכת"י ובדפו"ר ונשתבש בדפוסים שאח"כ, דק"ס, חלופי גירסאות):

במים במי מקוה כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה כמה הוו להו חמש מאה גרמידי לתלת מאה מאה למאה וחמשין חמשין בארבע מאה וחמשין סגיא הני מילי בריבועא ים שעשה שלמה עגול היה מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע לארבע מאה מאה למאה עשרים וחמשה הני מאה ועשרים וחמשה הוו להו תני רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות ושתים עליונות עגולות נהי דאיפכא לא מצית אמרת דשפתו עגול כתיב אלא אימא חדא לא סלקא דעתך דכתיב אלפים בת יכיל בת כמה הויא שלש סאין דכתיב מעשר הבת מן הכור דהוה להו שיתא אלפי גריוי והא כתיב מחזיק בתים שלשת אלפים ההוא לגודשא אמר אביי שמע מינה האי גודשא תלתא הוי ותנן נמי שידה תיבה ומגדל כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אע"פ שיש להן שולים והן מחזיקות ארבעים סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורין: **מתני'** לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועוביין כל שהוא ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים: **גמ'** לחיין שאמרו כו' לימא תנן סתמא כר"א דאמר לחיין בעינן לא מאי לחיין לחיין דעלמא אי הכי קורה נמי ניתני קורות ומאי קורות קורות דעלמא הכי קאמר אותן לחיין שנחלקו בהן ר' אליעזר וחכמים גובהן עשרה טפחים ורוחבן ועוביין כל שהוא וכמה כל שהוא תני רבי חייא אפילו כחוט הסרבל תנא עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי פשיטא אלא אימא יש לו חצי מבוי הא נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכוליה קמ"ל אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום אפילו לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד הני מילי למעלה אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה לא קאמר: ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיין אמר ליה רב הונא בר חיננא בהילמי אמרת לן בלחיין לא אמרת לן מאי שנא בהילמי דפליגי רבנן עליה לחיין נמי פליגי רבנן עליה א"ל שאני לחיין משום דקאי רבי כוותיה רב רחומי מתני הכי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל [בר שילת] משמיה דרב אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין א"ל אמרת אמר להו לא אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה ומאי טעמא קא הדר ביה משום דר' יוסי נימוקו עמו אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי הילכתא מאי א"ל פוק חזי מאי עמא דבר איכא דמתני לה אהא השותה מים לצמאו אומר שהכל נהיה בדברו ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת א"ל רב חנן לאביי הלכתא מאי א"ל פוק חזי מאי עמא דבר

איתמר

במים. משמע מים מחוברין יחדיו: **כמה הוו להו.** להך עשר על עשר ברום חמש אמות כמה גובה יש בהן באמה על אמה בריבועו של מקוה: **ת"ק גרמידי.** כיצד תלקהו לעשר רצועות הרי לכל רצועה עשר אמות אורך ברוחב אמה ורום חמש אמות תחתכם לחתיכות של אמה אמה הרי מאה חתיכות של אמה על אמה ברום חמש אמות שים זו על זו אמה על אמה ברום חמש הוה ת"ק אמות: **לתלת מאה.** גובה: **מאה.** מקוואות שלש אמות למקוה: **הני מילי בריבוע.** אם היה מרובע שיהא בו אורך ורוחב לצדדין כבאמצעיתו ויהיו רצועותיו שוות בי' י' אמות לרצועה כלפרישית: **ים שעשה שלמה עגול היה.** כדכתיב עגול סביב ונמצא שאין אורך הרצועות עשר אמות אלא רצועה האמצעית לבדה דכל דבר עגול רחב באמצעיתו וקצר לכל צדדיו: **מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע.** דהא כל עיגול שרחבו אמה יש בו היקף שלש אמות כדתנן במתני' ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות אמה לכל רוח נמצא מרובע יתר על העגול רביע הלכך האי ים עגול דשעריניה בחמש מאות אמין במרובע בעינן לבצורי רבעא מינייהו אימעיט להו ארבע מאה לתלת מאה דאינון מאה מקוואות ולמאה אמין דאישתייר הוו עשרים וחמש מקוואות ארבע אמות למקוה דהכי ארבע תלת הוא דהוו שהרי אמות קצרות הן: **שלש אמות תחתונות מרובעות.** ויש בהן י' רצועות של י' על י' שהן מאה אמה ברום ג' ברוחב אמה דהיינו תלת מאה אמין גובה באמה על אמה והן ק' מקוואות: **וב' עליונות עגולות.** ואי הוו מרובעות הוו להו מאתן גרמידי השתא דאינון עגולות כי בצרת ריבעא פשו להו ק"נ דאינון נ' מקוואות: **נהי דאיפכא לא מצית אמרת.** דליהוי תחתונות עגולות ועליונות מרובעות דשפתו עגול כתיב אלא שתים עגולות מנא לן דילמא חדא הוא דהויא עגולה ותו לא וטפי מק"נ מקוואות הוה מחזיק: **לא סלקא דעתך.** שיהא מחזיק יותר מק"נ מקוואות: **מעשר הבת מן הכור.** כור שלשים סאין וכי הוי הבת מעשר דיליה אשתכח דג' סאין הויא: **דהוו להו.** הנך אלפים בת ק' מקוואות של מ' סאין ואלפים סאין נ' מקוואות: **מחזיק בתים שלשת אלפים.** ביס שעשה שלמה כתיב בדברי הימים: **לגודשא.** כשמודדין בו יבש: **שידה.** כמין ארגז תלוי בעגלה למרכב נשים חשובות: **מגדל.** מנשטי"ר: **ובור ספינה אלכסנדרית.** עושה בה כעין בור ונותן שם מים מתוקים: **טהורין.** לפי שגדולים יותר מדאי ואין תורת כלי עליהן שהרי אין מטולטלין מלא וריקן: **שהן כוריים ביבש.** שאדם יכול לגדוש אלמא גודשא תילתא ובכלי שגובהו כתאי ארכו ורחבו קאמר כיס: **מתני': גמ' לחיין דעלמא.** אכל מבואות קאי: **אי הכי.** רישא דקתני הקורה שאמרו כו' ליתני נמי הקורות שאמרו ואימא מאי קורות קורות דעלמא: **לחיין שנחלקו בהן ר"א וחכמים.** דלר"א תרתי ולרבנן חדא וזהו שיעורן כדמפרש מיהו סתמא לא כמר דייקא ולא כמר דייקא: **הסרבל.** קו"ט: **לחצי מבוי.** שהכניס הלחי לפנים הרבה עד חצי ארכו של מבוי כזה*: **אין לו אלא חצי מבוי.** שאסור להשתמש אלא מן הלחי ולפנים: **יש לו.** דאין לו לא איצטריך לאשמעינן אלא הא אתא לאשמעינן דהימנו ולפנים מיהא מותר להשתמש:

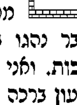

למעלה. כגון קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת לכותל אחר דאיפליגו בה רשב"ג ורבנן (לעיל ט"א): **הילמי.** במסכת שבת בפרק שמנה שרצים [דף קח:] הילמי שלמוייר"א בלע"ז: **משום דקאי רבי כוותיה.** לעיל והא דתני אלא בר מניומי רבי היא וסבר לה כר' יוסי כדאוקימנא בחצר קטנה שנפרצה לגדולה: **נימוקו עמו.** טעמי ראיותיו מביא לו בכל מקום במסכת גיטין (ד' סז.) מני שבחן של חכמים וזהו שבחו של רבי יוסי: **הילכתא מאי.** בלחיין: **עמא דבר.** מה נהגו העם וכבר נהגו בלחי משהו: **לצמאו.** לאפוקי מאן דתנקתיה אומצא: **שהכל נהיה בדברו.** לפניו ולאחריו ולא כלום: **ר"ט אומר בורא נפשות רבות.** ואני שמעתי דר"ט בא לחייב אף ברכה אחריו בורא נפשות רבות ולא נהירא (א) דאמרינן במס' נדה (ד' נא:) יש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו ואמרינן לאתויי מאי והוינן בה ולרב פפא דמברך אמיא כו' ולא אמרינן ולרבי טרפון דמחייב אמיא מאי איכא למימר אלא נראה לי דרבי טרפון אלפניו קאמר:

העומד

כמה מרובע יתר על העגול רביע. מפורש בכלל מעברין (לקמן ד' נו:): **ש"מ** גודשא תלתא. אומר ר"ת דנפקא מינה לענין מקח וממכר אם התנה לתת לו סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה: **פוק** חזי. פ"ה וכבר נהגו בלחי משהו וכיון דאין הלכה כרבי יוסי בלחי כ"ש בהילמי דאפילו רב הונא בר חיננא דפליג בלחיים מודה בהילמי ושרי לעשות מי מלח בשבת בשביל ליתן על עופות צלויין ואם נותן מלח על עופות ואח"כ נותן משקין עליהם הוי שרי אפילו לרבי יוסי שהשמנונית ממתיק את המלח כדתנן בפ' שמנה שרצים (שבת ד' קח:) ואלו הן מי מלח המותרים נותן שמן בתחילה לתוך המים או לתוך המלח:

תא

עין משפט נר מצוה

פז א מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה ב:
פז ב מיי' פי"ז מהלכות שבת הלכה יב טוש"ע א"ח סי' שסג סעיף ג:
פח ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף לא:
פט ד מיי' שם הלכה כב טוש"ע שם סעיף י:
צ ה מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה א סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רד סעיף ז:

רבינו חננאל

כמין שפת כוס פרח שושן. וכיון דהוא משהו לא חשיב ליה. תני ר' חייא ים שעשה שלמה מחזיק ק"נ מקוה טהרה. דתניא ורחץ את בשרו במים מי מקוה. כל בשרו. מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש. ושיערו חכמים מ' סאה. (מורט לחשוב) [ומזה צא וחשוב] הים היאך עולין בו ק"נ מקוה. **ואמרינן** מכדי הים כמה הוי רחבו עשר על עשר וקומתו (מ"ה) [ה'] אמה י' אמות על עשר אמות ברוחב בגובה אמה הרי הן ק' אמות בתברייתא ויש בים גובה ה' אמות. כשתוציא לכל אמה גובה בעשר על עשר רוחב ק' אמה נמצא בים כולו ת"ק אמה אורך בגובה אמה אחת ושיעור המקוה אמה על אמה רחב ברום ג' אמות. נמצאו בש' אמות ק' מקוה נשתיירו עדיין מחשבון הים ק"ק אמה ק"נ חמשים מקוה היה די לים ת"נ למה נ' אמות יתירות. **ודחינן** כי זה החשבון עשר אמה על עשר אמה אי האמה בתברייתא במרובע אבל בים שהוא עגול אין חשבון זה (כולו) [כלל] **ואקשינן אי הכי דמרובע יתר על העגול רביע.** ואנו חשבינן ת"ק אמה בים במרובע חסר רביע נמצאת מדת העיגול שע"ה אמה. ש' אמה ק' מקוה ועוד [ע"ה] אמה כ"ה מקוה בכל שלש אמות מקוה. הנה לא תמצא בים אלא קכ"ה מקוה. איך תני ר' חייא ק"נ מקוה ושנינן ג' **אמות התחתונות מרובעות שהן ק'** מקוה. וב' אמות העליונות עגולות והן במרובעות ק"ק אמה כשתוציא מהרובעים נ' אמה נשתיירו ק"נ אמה (הך) [היינו] נ' מקוה ג' אמות לכל מקוה ולא יתכן שתאמר העליונות מרובעות דכתיב משפתו אל שפתו עגול. וגם לא יתכן שתאמר דכי פחות מב' אמות הוא העיגול שנא' אלפים בת יכיל והבת היא ג' סאין שנא' מעשר הבת מן הכור. והכור י' איפות. והאיפה ג' סאין וכתיב האיפה והבת תוכן אחד יהיה שנמצא (לאלפים) [ששת אלפים] סאין מכיל הים. והמקוה מ' סאה נמצאו ששת אלפים סאה ק"נ מקוה בכל מקוה מ' סאה ואין חשבון זה עולה אלא כשיהיו ג' אמות התחתונות מרובעות ושתי אמות העליונות עגולות. כתוב אחד אומר אלפים בת יכיל וכתוב אחד אומר שלשת אלפים: **ספינה אלכסנדרית** אע"פ שיש להם שוליים ומחזיקים מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורין. פי' שאינן יכולין להטלטל מלאין ורקנין כוריים הן ס' סאין (כלבוד) [כי כור] ל' סאין נמצא היבש כשיגדש עודף על הלח שאינו יכול להגדש כ' סאה על מ' של לח והוא השליש: **פיסקא לחיים שאמרו גובהו עשרה טפחים** ורוחבן ועוביין כל שהוא וכמה כל שהוא תני ר' חייא אפילו כחוט הסרבל פי' חוט הסרבל חוט חזק כפול שתופרין בו הסרבל כדכתיב כפיתו בסרבליהון. **תנא עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי** פי' עשה לחי לחצי המבוי לארכו ונשתייר חצי המבוי החיצון בלא לחי יש לו להשתמש מן הלחי ולפנים במבוי ולא גזרינן דלמא אתי לאשתמושי אפילו בחיצון. **אמר רבא עשה לחי** והגביהו מן הקרקע ג' טפחים או הרחיקו מן הכותל ג"ט (סימן) [כיון] דהיא מחיצה שהגדיים בוקעין בה לא עשה כלום. **אמרי משמיה דשמואל** אין הלכה כר' יוסי בהילמי. ומפורש בשבת פ' שמונה שרצים. אין הלכה כר' יוסי בלחיים דבעי רוחב כל לחי ג' טפחים וא"ל רב הונא בר חיננא אמרת לן בהילמי דאין הלכה כר' יוסי (א) (ולא בלחיים). ואמרינן מ"ש והא בין בהילמי בין בלחיים פליגי עליה ואמרן משום דקאי ר' כוותיה בעינן חצר גדולה שנפרצה לקטנה ואוקמה גדולה בי"א אמה וקטנה בעשר וכר' דאמר בעינן ב' פסין וסבר לה כר' יוסי דאמר כל פס רחבו ג"ט ומדחזינן דר' קאי כוותיה ותוב [דרב רחומי דמתני'] דרב דאמר רב יהודא משמיה דרב אין הלכה כר' יוסי [לא] בהילמי ולא בלחיים הדר ביה משום דר' יוסי נימוקו עמו. ש"מ הלכתא כוותיה בלחיים. **ואביי דאמר** לרבא בר רב חנן כדבעא מיניה הלכתא מאי

חשק שלמה על רבינו חננאל א) [נ"ל בלחיים לא אמרת לן].

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל ד: וש"נ], ב) [ב"ב כז. קא: לקמן נו: נז. עו: סוכה ח. אהלות פי"ב מ"ו], ג) שבת לה. וקל"ע, ד) שבת לה. כלים פט"ו מ"א אהלות פ"ח מ"א ומ"ג, ה) לעיל יא:, ו) [ב"ב קב. חולין קכד. קלו: נדה כו:], ז) [תוספתא פ"א], ח) עי' תוס' לקמן נט: ד"ה מבוי, ט) [לקמן טו:], י) שבת קח:, כ) [לקמן נא. וע"ש פרש"י גיטין סז. בכורות לז.], ל) ברכות מד:, מ) [שם מה. וש"נ], נ) עי' שבת פג:, ס) דף י. ודף יב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ר' טרפון וכו' ולא נהירא לומר דקאי ר' טרפון אלא אלפניו ולא אלאחריו ואמרינן במס' נדה:

גליון הש"ס

גמ' **אפילו** כחוט הסרבל. עי' לקמן דף פ ע"ב תד"ה אבל קורה. ובתה"ד סי' עד:

תורה אור השלם

א) וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל: [מלכים א' ז, כו]

ב) וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר: [יחזקאל מה, יד]

ג) וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשַׁנָּה מַחֲזִיק בַּתִּים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל: [דברי הימים ב' ד, ה]

רב נסים גאון

אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיים ובלחיים הוא שאמר ר' יוסי בכאן רחבן ג' טפחים ובהילמי שנו במסכת שבת בפרק ח' שרצים (דף קח) אמר ר' יוסי והלא היא הילמי בין מרובה בין מעוטה:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

א] בכמה כת"י ודפו"ר ליתא תיבות "אע"פ" וכן ליתא במשניות כלים וכן מחקו הגר"א בשבת שם, ועי' תוס' רי"ד וברש"ש (ובפי' המשניות להרמב"ם בכלים שם), ועי' ריטב"א (ומאירי בשבת שם): ב] בדפו"ר נוסף **אלא** ה"ק (וכ"ה ישר, דק"ס): ג] נראה **דרבה** גרסינן מדקאמר טעמא משום דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה ואילו רבא אית ליה לעיל ולקמן בסמוך לחי משום היכר אבל רבה אית ליה לעיל לחי משום מחיצה (תורת חיים מובא בממ"נ), וכ"ה באמת במ"מ פי"ז הכ"ב, ובכת"י הגירסא אמר **רב**, ועי' לקמן טו סוע"א דגם רב ס"ל לחי משום מחיצה (דק"ס): ד] ד' תיבות אלו מיותרים, גם במשנה דברכות מד ע"א אינן ועיין בביאור מהגאון מהרא"וו ז"ל (ביאור הגר"א) או"ח סי' רז ס"ק ד' (גליון), עי' בילקו"מ [ועי' בדמשק אליעזר על ביאור הגר"א בסי' רז שם] ובדק"ס: ה] צ"ל א"ל **רבא בר** רב חנן (וכמו לעיל), וכ"ה בכת"י ובברכות מה ע"א (דק"ס): ו] תיבת "על" מיותר ונמחק וצ"ל י' רצועות של **עשר עשר** (רש"ש), וכ"ה בכת"י ובכל הדפו"י ונשתבש בדפוסים המאוחרים (דק"ס) וגם במהרש"ל נראה שהוא ט"ס (ממ"נ): ז] צ"ל מן **הלחי** ולפנים (חכמת מנוח): ח] לפנינו שם [ט ע"ב ויב ע"א] **בר אבימי** (וכ"ה בכמה דפו"י, ועי' דק"ס כאן ולעיל שם): ט] צ"ל מביא **בכל דבריו** (חכמת מנוח), וכ"ה בדפו"ר: י] [צ"ל לאתויי **מיא**] (גליון), כ"ה בכל הדפו"י ונשתבש אח"כ (דק"ס): כ] ט"ס בהגהתו וצ"ל "דאמרינן" [כלפנינו, ולא הגיה תיבה זו], הגהתו קאי על הנוסח בדפו"י "ולא נהירא לומר דקאי ר"ט אלא לפניו ולא לאחריו" דאמרינן במס' נדה וכו' עד "מאי איכא למימר" ושם הוא סוה"ד והשאר משם עד סוה"ד ליתא, ולפי שעדיין לישנא קטיע היא הגיה הב"ח, אבל נפלו טעותי הדפוס בהגהתו וצ"ל "ולא נהירא **לי אלא דקאי ר"ט אלפניו ולא אלאחריו**" דאמרינן וכו' מאי איכא למימר [והוא סוה"ד], והמהרש"ל הגיה כלפנינו (דק"ס):